

SHUKUR XOLMIRZAYEV - SERMAHSUL IJODI*Ikromov Azizbek Akmalovich**Termiz Davlat Unversiteti Madaniyat va san'at muassasalarini
tashkil etish va boshqarish yo`nalishi 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Shukur Xolmirzayev ijodiga oid ma'lumotlarga, asarlari, hikoyalariga, ijodiy merosiga to'xtalib o'tildi. Zamondoshlarining uning ijodi haqidagi fikrlari, adabiyotdagi o'rni, ijodining o'rganilishi haqida mulohaza yuritiladi.

Kalit so'zalar: o'zbek hikoyachiligi, yozuvchi uslubi adib

Hayot doimiy harakatda, toxtab qolmaydi. Zamonamizga berilayotgan sifatlar orasida shiddat, axborotlarning kopligi va almashinuvining tezkorligi kabilar sanoqning boshida turgan bir pallada inson ehtiyojlarining ham tez-tez ozgarib turishiga ajablanib bolmaydi. Shunday ekan, kecha kopchilikni tolqinlantirgan hodisa bugun e'tibordan qolishi mumkin. Ammo hayotda ozgarmas, sobit tushunchalarda yoq emas. Xususan, bundan ming yil avval vataniga xiyonat qilgan sotqinga bolgan keskin munosabat bugun ham u qadar ozgargani yoq, bugungi kunimizda solih farzand ota-onasini ezozlab qadr topayotganiga qarshi olaroq ertaga ezgulik, mehr-oqibat, yaxshilikdan yuz ogirgan kimsa ornak qilib korsatilmaydi. Boshqacha aytganda, xalqning uzoq vaqt davomida qaror topgan, shakllangan, sayqallangan axloqiy, e'tiqodiy, maishiy tartibotlari nisbatan turgundir. Shu ma'noda har narsani oz oti bilan atagan, adolat mezoni bilan olchagan ma'qul. Yozuvchi Shukur Xolmirzaev bu masalaning adabiyotdagi orniga prinsipial masala deb qaragani bois ham uning asarlarida murakkab taqdirli, oziga xos fel-atvorga ega insonlar tasvirini koramiz. Sobiq sovet tuzumi davrida adabiyot mafkuraning quroli olaroq qabul qilingani uchun aksar asarlarda qahramonlarning tiynatiga alohida e'tibor qaratilmas, Odamga odam sifatida baho berilmas, balki ularning qilayotgan ishiga koproq diqqat qaratilar, ijtimoiy faolliklari, zafaru muvaffaqiyatlari kokka kotarilardi. Shu bois ham uyda ota-onasi yolgiz, qarovsiz qolgani holda zavoddagi ishini ortigi bilan bajarib, suratining «Hurmat taxtasi»ga ilinishiga oshiqqan ishchining faoliyati bayonidan iborat bitiklar yozilaverar, talablariga ham shunday yondashuv mos tushardi deydi. Yozuvchining ijodi sermahsul Shukur Xolmirzayev ijodini 3 bosqichga bo'lib o'rganish mantiqan to'g'ri bo'ladi.

Birinchi bosqich: 1953-1969-yillar

Bu davrda adabiyotni tanish, so'zga oshno bo'lish, ilk hikoyalarning yozilishi va matbuotdagi dastlabki chiqishlar.

Ikkinchi bosqich: 1970-1990-yillarni o‘z ichiga oladi. Yozuvchi adabiyotda katta iste’dod sifatida tan olingan, o‘z muxlis va o‘quvchilariga ega bo‘lgan davr. Bu yillar oralig‘ida yaratilgan asarlarni mavzu va g‘oya, uslub va mahorat jihatidan umuman boshqa bir olamga mengzash mumkin.

34 S.Mamajonov „Uslub jilolari”79-bet

Uchinchi bosqich: 1991-2005-yillar bo‘lib, bu davrni adib ijodining cho‘qqisi, salkam ellik yillik ijodiy yo‘lining sarhisobi desak, to‘g‘ri bo‘ladi.1953-1969-yillarda yaratilgan dastlabki ijod namunalariga „Notanish odam”,

„Nimadir yo‘q bo‘ldi”, „Olis yulduzlar ostida”, „Sog‘inch”, „Ko‘kboy”, „Yovvoyi gul”,

„Kechagi kun – kecha” kabi hikoyalar kirib, bu asarlar orqali o‘z yo‘li va uslubi shakllanayotganidan darak berdi. Ushbu hikoyalar o‘zbek adabiyotida mutlaqo yangi bir ovoz paydo bo‘lganiga hujjat ediki, o‘sha paytda bu asarlar nafaqat adabiyotshunosu mutaxassislar e’tiborini, balki o‘quvchilarni ham o‘ziga rom etdi.

Sh.Xolmirzayev ijodida ko‘tarilish, ya’ni uning professional hikoyanavis sifatida dovrug‘ qozonishi 1970-yildan boshlangan. Adib 1970-1990-yillari „Hayot abadiy”,

„Og‘ir tosh ko‘chsa”, „Ot egasi”, „Boychechak ochildi”, „Jarga uchgan odam”, „Kulgan bilan kuldirgan”, „O‘zbekning soddasi”, „Biz kech qolib yuramiz”, „Ora yo‘l”, „ Arpali qishlog‘ida”, „Keksa g‘ijjakchi”, „Farzand”, „ Bahor o‘tdi”, „Qariya”, „ Odam”, „ Podachi”, „Shudring tushgan bedazor”, „Cho‘loq turna”, „Olam tortilish qonuni”, „Kimsasiz hovli”, „ Bodom qishda gullaydi”, „ Tabassum”, „Omon ovchining o‘limi”, „Yashil „Niva””, „Haykal”, „O‘zbek xarakteri”, „Hukumat”, „Qadimda bo‘lgan ekan” kabi go‘zal badiiy durdonalar yaratdi.

Shukur Xolmirzayev „o‘zbek sovet adabiyoti” degan katta jangohning bir chetiga haqiqiy milliy, o‘zbekona qahramonlarini dadil safga chizdi. Yana bir jihatga alohida to‘xtaladigan bo‘lsak, ijodkor hikoyalarida o‘sha davrning qotib qolgan socialistik realizm metodini ko‘rmaymiz. Yuqorida keltirilgan asarlar,avvalo, mana shu jihati bilan o‘quvchilarni o‘ziga qaratdi. Hikoyalarida o‘quvchilar bezib ketgan sun‘iy, soxta suratlar emas, jonli odam tasvirlanadi. Ular hayotning murakkab, chigal vaziyatlarida turmushning o‘nqir-cho‘nqirlarida tasvirlandi. Ular to‘g‘on qurmadi, cho‘l quvmadi, neft-gaz ham qidirgan emas,o‘zlarining „kichkina” haqiqatlari- insoniy or-nomusi, millat g‘ururi va sha’ni, ona tabiati, yaxshi ko‘rgan oti, ajdodlar yodi, oyoqosti bo‘lgan e’tiqodi uchun kuydi, o‘rtandi.

Shukur Xolmirzayev XX asr milliy hikoyachiligimizning fenomen hodisasidir.

Fenomen tushunchasiga „O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”da,, kamdan-kam, g‘ayrioddiy hodisa, fakt, his-tuyg‘u tajribasi bilan paykallanadigan hodisani anglatuvchi falsafiy tushuncha”35 deb ta’rif berilgan. Adib shaxsi, ijodi va hattoturmush tarsi ham mutlaqo o‘ziga xos bo‘lganini uni yaqindan bilganlar ko‘p ta’kidlashgan.O‘zbek milliy prozasi tarixida o‘z o‘rni va nufuziga ega bo‘lgan katta

adiblarimiz ijodi va asarlarini zarracha kamsitmagan holda aytish kerakki, yozgan asarlarining nafaqat salmog'i, balki til va uslub go'zalligi, original obraz va yorqin xarakterlar yaratish mahorati bilan Shukur Xolmirzayev milliy nasrimizda tamomila yangicha bir yo'nalishga asos slogan ulkan adibdir. Yozuvchi ijodini e'tibor bilan kuzatsak, u avvalo qahramon portretini jonli tasvirlashda tengsiz bo'lganligini, shu bilan birga ,qahramonlarning ko'ngil kechinmalarini, ruhiy dunyosini mahorat bilan tasvirlaganini ko'rish mumkin. Xalq hayotini, uning psixologiyasini, o'y-kechinmalarini, o'zbekona olamini mukammal bilgani uchun ham tirik obrazlar, qahramonlar yarata oldi. Shukur Xolmirzayev mustabid tuzum davrida hukmron partiyaning siyosiy quroliga, tashviqot mashinasiga aylangan adabiyotni o'zining qadimiy o'zaniga solishga intildi va bu yo'ldagi barcha g'ov va to'siqlarni mardona yengib o'tdi Professor U.Normatov 1978-yildayoq Shukur Xolmirzayev hikoyalarining o'ziga xos badiiy shakliga oid quyidagi fikrni bildirgan: „Shukur Xolmirzayev hikoyalari uslubi, ifoda usullari, tasvir ohangi, ritmikasi bilan ham e'tiborni tortadi.”³⁷ Munaqqid anglatgan uslubiy jihat haqiqatdan ham yozuvchi fikrini qisqa lo'ndatasvirlashga odatlanganligidan dalolat beradi. Uning tengdoshlaridan U.Nazarovda

Normatov U.Nasrimiz an'analari. 205-bet. „tushuntirish uslubi”, O'tkir Hoshimovda „izohlash uslubi” kuzatilsa, Sh.Xolmirzayevda „ruhiy holatni tasvirlash” ustuvorlik qiladi. Uning ilk so'ziyoq holat tasviridan boshlanadi. Shu bois yozuvchi gapni „aynaltirmaydi”, darhol maqsadga o'ta Bu ham yozuvchining ifoda usulida o'ziga xoslik mavjudligidan dalolat beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Normarov.U., „Nasrimiz an'analari” 205-bet
2. Toshboyev.O., „Adabiy zamondosh”, „G'afur G'ulom nomidagi nashriyot- matbaa ijodiy uyi , T:2018-134-135b
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi
4. Mamajonov. S., „Uslub jilolari” 79-bet